

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА ЯК СУБ'ЄКТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Пентилюк Марія Іванівна,

доктор педагогічних наук, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики
Херсонського державного університету
ORCID ID: 0000-0001-7427-9735

Гайдаєнко Ірина Василівна,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики
Херсонського державного університету
ORCID ID: 0000-0003-1401-7826
Researcher ID: IDABV-8705-2022
Web of Science: <https://www.webofscience.com/-wos/author/record/ABV-8705-2022>

Статтю присвячено розгляду феномена «мовна особистість» як інтегративного поняття в контексті сучасної лінгводидактики, окремі аспекти мовної особистості студента-філолога як суб'єкта професійної підготовки, проблеми формування мовної особистості майбутніх філологів в освітньому просторі університетської професійної підготовки.

Зауважено, що проблема мовної особистості в лінгвістиці, психолінгвістиці та лінгводидактиці не є новою, однак методологічна основа її формування дотепер залишається здебільшого об'єктом наукових розвідок педагогів та лінгводидактів, що певним чином звужує уявлення про розмаїття методичного інструментарію в практиці роботи освітніх закладів.

Наведено авторську характеристику поняття «мовна особистість»: високорозвинена особистість, носій як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується українською та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування. Зазначено, що підготовка студентів-філологів освіти, спрямована на здійснення професійної мовленнєвої діяльності, потребує свого переосмислення.

Методологія дослідження передбачає урахування основних положень особистісно орієнтованого, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного та когнітивно-комунікативного підходів.

Формування мовної особистості студента-філолога окреслено як компетентнісно орієнтований процес, що залежить від індивідуального досвіду здобувачів освіти, мовно-мовленнєвих знань, умінь і навичок і спрямований на врахування особливостей розвитку мовної особистості, набуті професійної компетентності. Обґрунтовано, що розвиткові мовної особистості здобувача освіти сприяють психологічні передумови засвоєння знань та формування комунікативних умінь і навичок, мотиви учіння, які спонукають здобувачів освіти до засвоєння лінгвістичної теорії й активної мовленнєвої діяльності, які складають основу мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця. Формування мовної особистості означає не тільки набуття студентом певних знань, умінь і навичок, а й самовиховання свідомого ставлення до мови, що виявляється в прагненні та вмінні спілкуватися українською мовою, відповідальному ставленні до власного мовлення, постійній, наполегливій роботі над його вдосконаленням, що є невід'ємною частиною національного виховання.

Ключові слова: мовна особистість, українська лінгводидактика, комунікативні вміння, мовна і мовленнєва компетентність, студент-філолог, українська культуромовна особистість майбутнього філолога.

Pentyluk Maria, Haidaienko Iryna. Language personality of the student of philology as a subject of professional training

The article is devoted to the consideration of the phenomenon of "linguistic personality" as an integrative concept in the context of modern linguodidactics, certain aspects of the linguistic personality of the student-philologist as a subject of professional training, the problems of forming the linguistic personality of future philologists in the educational space of university professional training.

It is noted that the problem of linguistic personality in linguistics, psycholinguistics and linguodidactics is not new, but the methodological basis of its formation still remains mostly the object of scientific research of teachers and linguodidactors, which in a certain way narrows the idea of the diversity of methodological tools in the practice of educational institutions.

The author's characteristic of the concept of "linguistic personality" is presented: a highly developed personality, a carrier of both national-linguistic and universal human culture, which has a sociocultural and linguistic reserve, freely communicates in Ukrainian and other languages in the multicultural space, adequately applies the acquired knowledge, speech skills and skills in the process of intercultural communication. It is noted that the training of philological students aimed at the implementation of professional speech activities, requires today its rethinking. The research methodology involves taking into account the main provisions of personality-oriented, competence-oriented, communicative-activity and cognitive-communicative approaches.

The formation of the linguistic personality of the student-philologist is outlined as a competently oriented process, depending on the individual experience of the applicants for education, language and speech knowledge, skills and abilities and is aimed at taking into account the peculiarities of the development of the linguistic personality acquired by professional competence. It is substantiated that the development of the language personality of the applicant for education is facilitated by the psychological prerequisites for

the assimilation of knowledge and the formation of communicative skills and abilities, the motives of learning, which encourage the applicants for education to assimilate the linguistic theory and active speech activity, which form the basis of the speech competence of the future specialist.

The formation of a linguistic personality means not only the acquisition by the student of certain knowledge, skills and abilities, but also the self-education of a conscious attitude to language, manifested in the desire and ability to communicate in Ukrainian, a responsible attitude to one's own speech, constant, persistent work on its improvement, which is an integral part of national education.

Key words: language individuality, Ukrainian Linguodidactics, communicative skills, language and speech competence, student-philologist, Ukrainian cultural and language individuality of the future philologist.

Вступ. Мовна освіта як фундамент пізнавального й особистісного розвитку та творчої самореалізації здобувачів освіти спирається на чинні документи, зокрема Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, Національну доктрину розвитку освіти в Україні, Державний стандарт базової середньої освіти, Державний стандарт профільної середньої освіти, Державний стандарт вищої освіти, Закони України «Про вищу освіту» та «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Сучасна вища школа – найважливіший соціальний інститут, у якому відбувається підготовка молоді до професійної діяльності. Саме в студентські роки здійснюється подальший розвиток інтелектуальних здібностей, максимально активізується пізнавальна і професійно-орієнтована креативна діяльність здобувача освіти, який досконало володіє багатством виражальних засобів української мови і технологією навчання її в різних закладах освіти. У цьому контексті становлення мовної особистості студента-філолога є одним із нагальних питань [1, с. 3].

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблема мовної особистості та її розвитку розглядається в лінгвістиці, психолінгвістиці, педагогіці та лінгводидактиці. Науковці пропонують різні підходи і напрями щодо вивчення цього поняття. Так, с. Єрмоєнко, аналізуючи праці науковців, виділяє два напрями: «лінгводидактичний та лінгвокультурологічний. «У лінгводидактиці, – зазначає дослідниця, – індивіда розглядають як сукупність мовленнєвих здібностей. Лінгвокультурологія робить предметом дослідження національно-культурний прототип носія певної мови, збірний культурно-історичний образ» [2, с. 33].

С. Сафарян доводить, що у «лінгводидактиці виділилося три підходи до формування мовної особистості. Один з них базується на трирівневій організації мовної особистості; другий спирається на сукупність умінь, чи готовностей, мовної особистості до здійснення різних видів мовно-мислительної діяльності і виконання різних комунікативних ролей; третій становить досить опрацьовану спробу відтворення мовної особистості у тривимірному просторі а) даних про рівневу структуру мови (фонетика, граматики, лексика), б) типів мовної діяльності (говоріння, слухання, письмо, читання), в) ступенів оволодіння мовою» [3].

Аналізуючи сутність поняття «мовна особистість» підходи та шляхи її формування, О. Малихіна акцентує увагу, що в «... лінгвістиці склалося два підходи до вивчення мовної особистості: перший передбачає цілісне вивчення особистості на матеріалі всієї сукуп-

ності створених нею текстів, другий – сконцентрованість дослідників на окремому прояві мовної особистості [4, с. 271].

Дослідниця зазначає: «Проблема формування мовної особистості вчителя в науці розглядається в двох напрямках: як складова підготовки вчителя-словесника (Я. Білоусова, Л. Мацько, М. Пентилук, Т. Пінчук, Н. Калина, Т. Симоненко); як складова професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів різного фаху (Л. Головата, Л. Кравець, М. Крисків) [4, с. 271].

Аналізуючи можливості міждисциплінарного підходу до трактування поняття «мовна особистість» та «узагальнивши теоретичні постулати, що виникли на перетині мовознавства, психології, психолінгвістики та літературознавства», В. Папіш пояснює це поняття так: «У мовознавстві термін МО має таке тлумачення: це індивід, який певним чином (на певному рівні) володіє мовою (знанням мовної системи), мовленням (виявляє здатність використовувати мову у відповідному лінгвокультурному просторі) та спроможний до творчого самовираження, певної лінгвокреативності [5, с. 836].

Л. Струганець, досліджуючи поняття «мовна особистість» в українському мовознавстві (історіографічний аспект), зазначає, що «<...> в україністиці виробилося два підходи до вивчення мовної особистості: шлях психолінгвістичний (О. Потебня, І. Огієнко) і шлях, зумовлений вивченням мови художньої літератури (І. Франко) [6, с. 173, 174]. Далі дослідниця констатує, що в «останнє десятиліття ХХ століття і на початку ХХІ століття превалює лінгводидактичний підхід до студіювання проблеми мовної особистості» [6, с.176].

Питання мовної особистості висвітлено в працях М. Вашуленка, Н. Голуб, О. Горошкіної, с. Ермоленко, К. Климової, Л. Мацько, А. Нікітіної, Г. Онкович, Т. Симоненко, І. Хом'яка. Ми погоджуємося з думками учених, що становлення компетентного фахівця в галузі української мови створює умови для розвитку національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка знає і любить українську мову, вільно користується нею, володіє навичками спілкування в будь-якому середовищі і, як результат, сприяє формуванню професійної компетентності майбутнього філолога. Водночас важливо розглянути сучасне трактування мовної особистості, а також окремі аспекти мовної особистості студента-філолога як суб'єкта професійної підготовки та її формування в освітньому просторі.

Матеріали та методи. Мета пропонованої статті розкрити й уточнити сутність феномена «мовна особистість» як інтегративного поняття, з'ясувати процес

та особливості її формування в освітньому просторі й місце в професійній підготовці студента-філолога.

Сьогодні найважливішим соціальним інститутом, у якому здобувач освіти має постати як мовна особистість і сформуватися як майбутній фахівець, залишається вища школа, про що зазначалося в наших попередніх публікаціях [1, с. 2]. Відтак перед вищою освітою постає складне питання підготовки майбутнього філолога до професійної діяльності.

Основні стратегічні напрями вищої освіти в Україні спрямовані на модернізацію професійної підготовки майбутніх філологів, формування в них, як стверджує А. Акусок, «професійного мислення, професійної компетентності», ціннісних установок де пріоритетним є індивідуальне мислення» [7, с. 11], коли інтереси особистості в процесі навчання виходять за межі освітньої програми, а саморозвиток вимагає інновацій у засвоєнні матеріалу. Така підготовка здобувачів освіти спирається як на загальнонаукові, професійні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності, так і на особистісний досвід здобувача. Особистісний підхід в освіті «кардинально змінює структуру навчання, ставлячи в центрі навчальної діяльності інтереси майбутнього фахівця, враховує його власний досвід, принципи індивідуалізації та диференціації навчального процесу <...>; виступає як зміст і середовище становлення особистісного досвіду індивідуума» [7, с. 6–7].

Формування особистості має бути спрямоване на формування вмінь, як зазначає І.Рущька, «здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поновлювати та оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності» [8, с. 21]. Т. Груба акцентує увагу на тому, що мовну особистість варто розглядати у філософській, психологічній, соціокультурній парадигмах [9]. А. Богуш зазначає, що «мовна особистість формується у конкретному соціумі, існує в просторі конкретної культури, що відбивається насамперед у мові, у формах суспільної національної свідомості (побутової, громадянської, наукової, правової та ін.), предметах матеріальної національної культури, у поведінці, моральних нормах і нормах мовленнєвого етикету певного народу, який користується цими нормами» [10, с. 29]. Таким чином, мовна особистість виконує різні соціальні ролі та виявляє себе у процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності.

Сучасне потрактування мовної особистості, як зазначаємо в попередніх дослідженнях, спирається «на суб'єктно-суб'єктні стосунки учасників навчального процесу, і таким чином, учень – суб'єкт процесу, який приймає активну участь в ньому, розвиває своє мислення й мовлення, засвоюючи мову, користуючись нею, опановуючи всі види мовленнєвої діяльності» [11, с. 55], що реалізуються в різних формах співробітництва викладача й учнів/студентів, коли здобувач освіти є не об'єктом, а суб'єктом цього процесу і бере активну участь у ньому, розвиває своє мислення і мовлення, засвоюючи мову й користуючись нею. С.Омельчук зауважує, що «стосунки розгортаються від максимальної допомоги викладача до поступового наростання власної активності студентів і появи відно-

син партнерства між учасниками навчального процесу» [12, с. 68].

Т. Груба теж розглядає мовну особистість як «суб'єкт освітнього процесу, якому відведено регламентовану соціальну роль із певними функціями, який підготовлений для засвоєння соціальних перспектив і має знання, соціально-комунікативний досвід, виявляє вміння й навички самореалізації, самовираження та самоствердження засобами української мови [9, с. 117].

На нашу думку, «мовна особистість – це людина, що володіє виражальними багатствами мови, продукує її в різних життєвих ситуаціях і шанує, дбає про її збереження й розвиток...» [11, с. 80]. У розвитку мовної особистості здобувача освіти важливим є психологічні передумови засвоєння знань та формування комунікативних умінь і навичок. Найголовніші з них такі: а) позитивне ставлення студентів до процесу навчання; б) процеси безпосереднього чуттєвого ознайомлення з матеріалом; в) процес мислення; г) запам'ятовування і збереження здобутої інформації, здатність до її відтворення з виявленням індивідуальних мовленнєвих здібностей [1, с. 4].

На сучасному етапі розвитку лінгводидактики як науки зростає роль формування особистості, що вміє здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поновлювати та оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної й творчої діяльності. Поступово вирізняється ще один підхід до навчання мови – когнітивно-комунікативний, що має прямий стосунок до розвитку мовної особистості учня. Це дало можливість виокремити когнітивно-комунікативний підхід до навчання мови, що має прямий стосунок до розвитку мовної особистості. У цьому ключі пріоритетним стає питання формування комунікативної компетентності як провідного компонента структури загальної підготовки й розвитку особистості [11, с. 54].

Результати. Сучасне потрактування мовної особистості досліджено в працях зарубіжних і вітчизняних науковців, які розглядають її, як зазначає І.Хом'як, у різних напрямках, зокрема як лінгвокультурна <...>, комунікативна <...>, емоційна мовна особистість (В.Шаховський), елітарна мовна особистість (Ж.Горіна, С.Сенченко), лінгвоколективна (Т.Радзівська), українська культуромовна (Л.Струганець), україномовна особистість (А.Богуш, М.Вашуленко, О.Горошкіна, В.Конonenko, Л.Паламар, М.Пентиліук, О.Семенов та ін.) [13, с. 106].

О. Гриджук, аналізуючи праці науковців, які пропонують підходити до мовної особистості як наскрізної ідеї, що пронизує всі аспекти вивчення мови й одночасно стирає межі між дисциплінами, що вивчають людину, оскільки не можна вивчати людину поза її мовою, висновковує, що мовна особистість як об'єкт лінгвістичного вивчення дозволяє на системній основі розглядати усі чотири фундаментальні мовні аспекти, що взаємодіють між собою, – історичний, соціальний, психологічний, системно-структурний [14, с. 24].

Отже, в розвитку мовної особистості «важливу роль відіграє українська мова, завдяки якій студент

пізнає світ, формується як особистість, як громадянин України» [1, с. 11]. Поняття «мовна особистість» і «українська мова» органічно пов'язані між собою, отже, формування такої особистості можливе лише в процесі засвоєння мови.

Констатуємо, що розвиткові мовної особистості сприяють мотиви учіння, які спонукають здобувачів освіти до засвоєння лінгвістичної теорії й активної мовленнєвої діяльності. Серед мотивів навчання виділяємо суспільно-політичні, професійно-ціннісні, мотив соціального престижу, громадянського обов'язку, комунікативні мотиви, мотиви, зумовлені потребою самовдосконалення, самовиховання, поваги до інших, утилітарні мотиви тощо [15, с. 54].

Відповідно мовну особистість необхідно розглядати з позицій теорії мовленнєвої діяльності, адже здобувач освіти у процесі навчання в закладах середньої освіти опановує всі види мовленнєвої діяльності – аудіювання, читання, говоріння і письмо, а у вищій удосконалює навички користування ними [1, с. 11].

Учені А. Богуш, М. Васьуленко, Л. Мацько, М. Пен-тилюк та інші розглядають особистість як мовну і як мовленнєву. Л. Мацько доводить, що мовна особистість – «це узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [16, с. 3].

М. Васьуленко переконує, що «мовленнєва особистість» – це людина, яку варто розглядати «з точки зору її готовності виконувати мовленнєві дії, той, хто привласнює мову, для кого мова є мовленням. Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а тим, як вона може її використовувати» [17, с. 11].

Не можемо не погодитись, що мовна особистість – це насамперед соціальне явище, вона пов'язана з соціально-культурно-етнічною сферою суспільства. Тому процес соціалізації особистості залежить від характеру соціального середовища і зокрема – мовленнєвого. Водночас не треба ігнорувати в мовній особистості й індивідуально-психологічний аспект, тобто не можна розмежовувати мову і мовлення в мовній особистості: вони взаємозумовлюють існування одне одного і тісно взаємодіють [1, с. 6].

Отже, під мовною особистістю розуміємо високо-розвинену особистість, носія як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується українською та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування [1, с. 6]. Аналіз власних спостережень і наукової літератури дає підстави висновкувати, що однією з особливостей духовно багатой та інтелектуально розвиненої особистості, необхідної для професійної діяльності, є мовлення. Цілком зрозуміло, що впродовж навчання у вищій школі в центрі уваги постають якості українського професійного мовлення студентів, над удоско-

наленням яких необхідно працювати всім викладачам [1, с. 6].

О.Семенов, аналізуючи науково-педагогічний дискурс Л. Мацько, окреслила риси мовного портрета наукового наставника-викладача та його роль у становленні мовної особистості студента. «Для вченого-наставника як мовної особистості, на переконання дослідниці (Л. Мацько – М. П.), важливим є рівень володіння фаховою метамовою (терміносистемами, фразеологією, композиційно-жанровими формами текстотворення)» [18, с. 37]. Для цього варто систематично розвивати вміння і навички, спрямовані на смислове сприймання й відтворення навчального матеріалу, вміння виділяти ефективні методи, прийоми і форми роботи зі студентами, зважаючи на мовне середовище та індивідуальні особливості кожного.

Проблема співвідношення теорії і практики під час викладання мовознавчих дисциплін – це проблема, що давно хвилює як учених-методистів, так і викладачів-практиків, проблема, що потребує переосмислення й сучасного розв'язання. Йдеться не тільки про лінгвістичну теорію і практику та їх реалізацію в освітньому процесі вищої школи, а й про теоретичні положення сучасної методики як науки, які мають важливе значення для вдосконалення процесу професійної підготовки, визначення питомої ваги лінгвістичної теорії та мовленнєвої практики у розвитку особистості студента [1, с. 292].

Традиційна вишівська підготовка здобувачів освіти, спрямована на здійснення професійно-мовленнєвої діяльності, вимагає сьогодні свого переосмислення. Майбутній філолог, вивчаючи предмети психолого-педагогічного і мовознавчого циклів, які забезпечують його мовною і мовленнєвою компетентностями, визначається високим рівнем культури мовлення, уміннями спілкуватися в різних життєвих і особливо професійних ситуаціях.

Дослідниками визначено низку якостей мовлення, що характеризують його не тільки з нормативного, але й комунікативного боку і забезпечують формування мовленнєвої компетентності особистості. На наше переконання, якості мовлення та якості висловлювань потрібно розглядати з погляду вимог певного стилю, що може надати навчальній роботі над удосконаленням професійного мовлення студентів-філологів конкретності й цілеспрямованості, сприяти формуванню мовленнєвої особистості, яка включає низку компетентностей: мовну, мовленнєву, предметну, прагматичну, комунікативну, культурознавчу, педагогічну, методичну та інші.

Формування мовної особистості означає не тільки набуття студентом певних знань, умінь і навичок, а й самовиховання свідомого ставлення до мови, що виявляється в прагненні та вмінні спілкуватися українською мовою, відповідальному ставленні до власного мовлення, постійній, наполегливій роботі над його вдосконаленням, що є невід'ємною частиною національного виховання майбутнього філолога, здатного засвоїти основи мовленнєвої культури і стати мовною особистістю. О. Семенов пояснює це усвідомленням

студента-філолога ролі й значення культури мовлення у майбутній фаховій діяльності; зростанням інтересу до себе, своїх можливостей у плані самоосвіти, самовдосконалення, самоорганізації; посиленням ролі національно-мовної самосвідомості; виробленням навичок мовного чуття; умінням дотримуватися норм української літературної мови, користуватися її виражальними засобами [19, с. 167].

Українська культуромовна особистість студента-філолога формується за певними етапами. По-перше, це етап допрофесійної підготовки, де значна увага приділяється компетентнісному підходу, що ґрунтується на особистісно орієнтованому підході до навчання. По-друге, це етап професійної підготовки на рівні «бакалавр», де забезпечується високопрофесійне володіння здобувачами освіти українською літературною мовою, усвідомлюються ними закономірності розвитку мовознавства, відбувається оволодіння функціями педагогічного спілкування. По-третє, професійна підготовка на рівні «магістр» спрямована на проведення наукових пошуків у галузі мовознавчих дисциплін на основі сучасних методів наукового дослідження, оволодіння поглибленими фундаментальними знаннями інноваційного характеру з використанням можливостей інформаційних технологій. На цьому етапі відбувається систематизація, поглиблення набутих компетентностей та якісна перевірка їх [1, с. 293].

Мовна особистість студента розвивається в процесі спілкування, яке вимагає не тільки знань мови, а й уміння нею користуватися. У цьому плані важливою методичною проблемою є мовленнєва культура студентів. О. Семенов, аналізуючи роль інфомедійної грамотності у розвитку культуромовної особистості студента, доводить, що «розвиток культуромовної особистості студентської молоді на засадах інфомедійної грамотності представлено як спеціально організований, компетентнісно орієнтований процес неформальної освіти, що здійснюється з урахуванням, зокрема, студентоцентрованого підходу та методики «Академії української преси»» [20, с. 262].

Дослідниця також акцентує увагу, що «невід'ємним складником формування культуромовної особистості молоді є розвиток критичного мислення», що виявляється в уміннях «вдумливо читати, сприймати, осмислювати медіаповідомлення, оцінювати й перевіряти важливу інформацію, зіставляти її з іншою і робити свідомий вибір, формувати власне ставлення до інформації» [20, с. 267].

Отже, мовленнєва культура студента-філолога тісно пов'язана з розвитком мовної особистості, яка характеризується свідомим ставленням до мови, розвиненим мовленням, критичним мисленням, пам'яттю. Робота над удосконаленням мовленнєвих умінь і навичок розглядається в усіх видах мовленнєвої діяльності й спрямована на розвиток спеціальних умінь – будувати висловлювання українською мовою, дотримуватися норм літературної мови.

Удосконалення навичок свідомого володіння мовою, здатність користуватися нею в різних комуні-

кативних ситуаціях сприяє формуванню мовленнєвої компетентності здобувачів освіти, яка розглядається як інтегральне поняття, що охоплює широке коло особистісних мовних здібностей, знань, умінь і навичок, які забезпечують успішне здійснення мовленнєвої діяльності. З-поміж умінь, що складають основу мовленнєвої компетентності студента, виокремлюємо вміння вести діалог, створювати усні монологічні висловлення, реалізувати різні форми аудиторної та позааудиторної роботи; уміння висловити своє ставлення до обговорюваного питання, дати певні пояснення з фаху; уміння читати й аналізувати прочитане, створювати тексти різних стилів, типів і жанрів.

Висновки. Отже, проведений аналіз засвідчує, що проблема мовної особистості в лінгвістиці, психолінгвістиці та лінгводидактиці не є новою, однак методологічна основа її формування дотепер залишається здебільшого об'єктом наукових розвідок педагогів та лінгводидактів, що певним чином звужує уявлення про розмаїття методичного інструментарію в практиці роботи освітніх закладів.

На основі проведеного аналізу наукових джерел та практичного досвіду приходимо до висновку, що мовна особистість – це людина, яка знає і шанує українську мову, чітко дотримується її норм, володіє виражальними багатствами мови, продукує її в різних життєвих ситуаціях, дбає про збереження й розвиток. Завдяки українській мові здобувач освіти пізнає світ, формується як особистість, як громадянин України. Сучасне трактування мовної особистості ґрунтується на суб'єктно-суб'єктних стосунках учасників освітнього процесу, які беруть активну участь у ньому, розвивають своє мислення і мовлення, засвоюючи мову та користуючись нею. Пропонуємо авторську характеристику поняття «мовна особистість»: високорозвинена особистість, носій як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується українською та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування.

Засвідчуємо, що підготовка студентів-філологів освіти, спрямована на здійснення професійно-мовленнєвої діяльності, вимагає сьогодні свого переосмислення і урахування особистісно орієнтованого, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного та когнітивно-комунікативного підходів. Формування мовної особистості студента-філолога, як показує практичний досвід, важливо означувати як компетентнісно орієнтований процес, що залежить від індивідуального досвіду здобувачів освіти, мовно-мовленнєвих знань, умінь і навичок і спрямований на врахування особливостей розвитку мовної особистості, набуті професійної компетентності. Розвиткові мовної особистості здобувача освіти у процесі професійної підготовки сприяють психологічні передумови засвоєння знань та формування комунікативних умінь і навичок, мотиви учіння, які спонукають здобувачів освіти до засвоєння лінгвістичної теорії й активної мовленнєвої діяльності, які складають основу мовленнєвої компе-

тентності майбутнього фахівця. Формування мовної особистості означає для студента-філолога як суб'єкта професійної підготовки насамперед самовиховання свідомого ставлення до мови, що виявляється в прагненні та вмінні спілкуватися українською мовою, відповідальному ставленні до власного мовлення, постійній, наполегливій роботі над його удосконаленням, що є складним національного виховання.

У подальших дослідженнях окреслимо методику вдосконалення культури мовлення студента-філолога в білінгвальних умовах. Необхідність вивчення і розв'язання цього питання зумовлене соціальними умовами та впливом мовного середовища, в якому перебувають студенти. А цілеспрямована корекційна робота сприятиме формуванню в них навичок нормативного спілкування українською мовою.

Література:

1. Пентиліук М.І. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини*. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. Ч. 2. С. 290–297.
2. Єрьоменко С.В. Напрями досліджень мовної особистості. *Записки з романо-германської філології*. 2014. Вип. 2 (33). С.33–37.
3. Сафарян С. Розвиток мовної особистості учня на уроках зарубіжної літератури. URL: <https://mova.ipk.kubg.edu.ua/movna-osobystist>. (дата звернення: 29.10.2024).
4. Малихіна О.Є. Формування мовної особистості майбутніх педагогів: психологічний аспект. *Актуальні питання освіти і науки* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 10-11 листоп. 2016 р. : зб. наук. ст. / Харків. нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця. Харків : ХОГОКЗ, 2016. С. 271–273.
5. Папіш В. А. Багатоаспектне дослідження мовної особистості: актуалізація психолінгвістичних параметрів. *Slavia orientalis*. Polish Academy of Sciences. 2022. LXXI. Nr 4. URL : <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/143222/edition/125860/content>
6. Струганець Л. Поняття «мовна особистість» в українському мовознавстві (історіографічний аспект) *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Мовознавство. 2012. Вип. 2 (21) 2011–1 (22). 2012. С. 172–180.
7. Акусок А.М. Теоретичні засади формування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2009. 21 с.
8. Рущка І. Мотивація як фундамент формування мовної особистості учнів початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 19-20 квітня 2018 р.) / за ред. О.А.Голук. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. Вип. 7. С. 21–24.
9. Груба Т. Теорія і практика формування мовної особистості учнів старшої школи на уроках української мови (профільний рівень): монографія. Київ: Інтер сервіс, 2018. 336 с.
10. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник / За ред. А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. К. : Видавничий дім «Слово», 2007. 542 с.
11. Пентиліук М.І. Мовна особистість учня в перспекції мовленнєвого спілкування. *Таврійський вісник освіти: науково-метод. журнал*. № 2 (18). Херсон, 2007. С. 53–60.
12. Омельчук С.А. Особистісно-орієнтований підхід в процесі вивчення природничо-наукових дисциплін – основа формування професійної компетентності майбутнього учителя фізичної культури. URI : portpedagogy.org.ua/html/journal/2010-08/10oovtpt.pdf
13. Хом'як І. Формування мовної особистості студента-філолога. *Вісник Прикарпатського національного університету*. Серія: Педагогіка. Вип. XLIX. У 2-х ч. Івано-Франківськ, 2013. С.105–108.
14. Гриджук О. Є. Мовна особистість як актуальний об'єкт дослідження в сучасній лінгводидактиці. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (42), Issue: 87. P. 24–27.
15. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модульний курс : посіб. / за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.
16. Мацько Л.І. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 2–4.
17. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 11–14.
18. Семенов О. Мовний портрет наукового наставника у вимірах лінгвоперсонології. *Дивослово*. 2019. №2. С.35–39.
19. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2005. 404 с.
20. Семенов О. Культуромовна особистість молоді у проєкції розвитку на засадах інфомедійної грамотності. *Українські студії в європейському контексті*: зб. наук. пр. 2024. № 8. С.257–269. URL : http://obrii.org.ua/usec/storage/conference/zb_vol8_2024.pdf#page=258

References:

1. Pentyliuk M.I. (2014) *Movna osobystist maibutnoho vchytelia-slovesnyka v konteksti profesiinoi pidhotovky* [Linguistic personality of the future lexicographer in the context of professional training]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Pavla Tychyny* – *Collection of scientific papers of the Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna*. Uman : FOP Zhovtyi O. O., (Ch. 2), (S. 290–297) [in Ukrainian].

2. Ieromenko S.V. (2014) Napriamy doslidzhen movnoi osobystosti [Directions of linguistic personality research]. *Notes on Romano-Germanic philology – Zapyssky z romano-hermanskoï filolohii*. (Vyp. 2 (33)), (S.33–37) [in Ukrainian].
3. Safarian S. Rozvytok movnoi osobystosti uchnia na urokakh zarubizhnoi literatury [Development of the student's language personality in foreign literature lessons]. URL: <https://mova.ipo.kubg.edu.ua/movna-osobystist>. (data zvernennia: 29.10.2024) [in Ukrainian].
4. Malykhina O.Ie. (2016) Formuvannia movnoi osobystosti maibutnikh pedahohiv: psykholohichniy aspekt. [Formation of language personality of future teachers: psychological aspect.] *Aktualni pytannia osvity i nauky : materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kharkiv, 10-11 lystop. 2016 r. : zb. nauk. st. – Current issues of education and science: materials of the 4th International science and practice conference*. Kharkiv. nats. ekon. un-t im. S. Kuznetsia. Kharkiv : KHOHOKZ. (S.271–273) [in Ukrainian].
5. Papish V. A. (2022) Bahatoaspektne doslidzhennia movnoi osobystosti: aktualizatsiia psykholinhvistychnykh parametriv. *Slavia orientalis. Polish Academy of Sciences* [A multifaceted study of linguistic personality: actualization of psycholinguistic parameters]. *Slavia orientalis. Polish Academy of Sciences*. (LXXI). (Nr 4). URL : <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/143222/edition/125860/content> [in Ukrainian].
6. Struhanets L. (2012) Poniattia «movna osobystist» v ukrainskomu movoznavstvi (istoriografichnyi aspekt) [The concept of "linguistic personality" in Ukrainian linguistics (historiographical aspect)] *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Ser. Movoznavstvo*. (Vyp. 2 (21) 2011–1 (22)), (S. 172–180) [in Ukrainian].
7. Akusok A.M. (2009) *Teoretychni zasady formuvannia zmistu zahalnopedahohichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia: avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.01; Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova. [Theoretical principles of the formation of the content of the general pedagogical training of the future teacher: autoref.]* K. (21 s.) [in Ukrainian].
8. Rutska I. (2018) Motyvatsiia yak fundament formuvannia movnoi osobystosti uchniv pochatkovoi shkoly. [Motivation as a foundation for the formation of language personality of primary school students]. *Aktualni problemy formuvannia tvorchoi osobystosti pedahoha v konteksti nastupnosti doskilnoi ta pochatkovoi osvity – Actual problems of the formation of the creative personality of the teacher in the context of continuity of preschool and primary education* : zb. materialiv II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii (Vinnytsia, VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, 19-20 kvitnia 2018 r.). Vinnytsia: TOV «Merkiuri-Podillia». (Vyp. 7), (S. 21–24) [in Ukrainian].
9. Hrubá T. (2018) *Teoriia i praktyka formuvannia movnoi osobystosti uchniv starshoi shkoly na urokakh ukrainskoi movy (profilnyi riven) [Theory and practice of formation of language personality of high school students in Ukrainian language lessons (professional level)]* : monohrafiia. Kyiv: Inter servis. (336 s.) [in Ukrainian].
10. Bohush A.M. (2007) Doshkilna linhvodyaktyka : teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy [Preschool language didactics: theory and methods of teaching children's native language] (Ed. A.M. Bogush., N.V. Havrysh) : pidruchnyk / Za red. A.M. Bohush., N.V. Havrysh. K. : Vydavnychy dim «Slovo». (542 s.) [in Ukrainian].
11. Pentyliuk M.I. (2007) Movna osobystist uchnia v prospektii movlennievoho spilkuvannia [Linguistic personality of the student in prospecting speech communication.] *Tavriiskyi visnyk osvity – Tavriiskyi herald of education: naukovometod. zhurnal*. (№ 2 (18)). Kherson. (S.53–60). [in Ukrainian].
12. Omelchuk S.A. *Osobystisno-orientovanyi pidkhid v protsesi vyvchennia pryrodnycho-naukovykh dystsyplin – osnova formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho uchytelia fizychnoi kultury [A personally-oriented approach in the process of studying natural and scientific disciplines is the basis of the formation of the professional competence of a future physical education teacher]*. URI : portpedagogy.org.ua/html/journal/2010-08/10oovtpt.pdf [in Ukrainian].
13. Khomiak I. (2013) Formuvannia movnoi osobystosti studenta-filoloha. [Formation of linguistic personality of a philology student.] *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu. – Bulletin of the Carpathian National University. Serii: Pedahohika*. (Vyp. XLIX. U 2-kh ch). Ivano-Frankivsk. (S.105–108) [in Ukrainian].
14. Hrydzhuk O. Ye. (2016) Movna osobystist yak aktualnyi ob'ekt doslidzhennia v suchasni linhvodyaktytsi [Linguistic personality as an actual object of research in modern linguistic didactics]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. (IV (42), Issue: 87). (P. 24–27) [in Ukrainian].
15. *Praktykum z metodyky navchannia ukrainskoi movy v zahalnoosvitnikh zakladakh : modulnyi kurs [Workshop on methods of teaching the Ukrainian language in general educational institutions: modular course]* : posib. / za red. M. I. Pentyliuk. Kyiv : Lenvit, 2011. (366 s.) [in Ukrainian].
16. Matsko L.I. (2006) Aspekty movnoi osobystosti u prospektii pedahohichnoho dyskursu [Aspects of linguistic personality in the prospecting of pedagogical discourse.]. *Dyvoslovo – Miraculous*. (№ 7), (S. 2–4) [in Ukrainian].
17. Vashulenko M. (2001) Formuvannia movnoi osobystosti molodshoho shkoliara v umovakh perekhodu do 4-richnoho pochatkovoho navchannia [The formation of the language personality of a junior high school student in the conditions of the transition to 4-year primary education.]. *Pochatkova shkola – Primary school*. (№ 1), (S. 11–14) [in Ukrainian].
18. Semenoh O. (2019) Movnyi portret naukovoho nastavnyka u vymirakh linhvopersonolohii [Linguistic portrait of a scientific mentor in the dimensions of linguistic personology]. *Dyvoslovo – Miraculous*. (№2), (S.35–39) [in Ukrainian].
19. Semenoh O.M. (2005) *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury [Professional training of future teachers of Ukrainian language and literature]*: monohrafiia. Sumy: VVP «Mriria» TOV. (404 s.)
20. Semenoh O. (2024) Kulturomovna osobystist molodi u proiektii rozvytku na zasadakh infomediinoi hramotnosti [Cultural and linguistic identity of youth in the projection of development on the basis of infomedia literacy.]. *Ukrainski studii v yevropeiskomu konteksti – Ukrainian studies in the European context: zb. nauk. pr.* (№ 8.), (S.257–269). URL : http://obrii.org.ua/usec/storage/conference/zb_vol8_2024.pdf#page=258